

De omgekeerde triomf

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Klaagliederen 1, 1-6

2^e schriftlezing: Filippenzen 2, 5-11

3^e schriftlezing: Lucas 19, 28-48

Inleiding

Het jaarthema van de Regenboogkerk is 'Zingen met je ziel'. In de Stille Week lezen wij uit het boek Klaagliederen. Daarin staat het verdriet om de ondergang van Jeruzalem centraal. Ook Jezus heeft om de stad van de vrede Jeruzalem, gehuild. Ook hem ging het lot van allen die daar wonen ter harte. In hen heeft hij de mensheid herkend die streeft en zwoegt en faalt en lijdt.

In het Frans wordt de intocht van Jezus in Jeruzalem wel 'l'entrée triomphale' genoemd, in het Engels 'the triumphal entry'. Maar dit is juist geen keizer aan wie een triomftocht is toegekend vanwege zijn militaire successen of zijn onverbiddelijke macht. De koning op een ezel geeft zichzelf voor de vrede van God.

Thema: De omgekeerde triomf.

Gemeente van Christus,

de intocht van Jezus in Jeruzalem is van paradoxale betekenis. Wat heeft dit Hosanna te betekenen? Heeft Jezus zich mee laten tronen in de roes van de massa? Wil hij nu toch lijken op een werelds vorst? Wat heeft hij ermee voor zich door zijn aanhangers te laten toejuichen? Beseft hij niet dat dit zijn critici in de gordijnen zal jagen? Dit is op z'n minst een behoorlijke provocatie. Dat hij zich direct daarop naar de tempel begeeft om de kooplui daar de les te leren is de druppel die de emmer doet overlopen. Misschien was dit laatste, historisch gesproken, wel de directe aanleiding voor zijn arrestatie en executie. Hij ging te ver. Dat is duidelijk. Niet alleen koos hij duidelijk een eigen weg. Het lijkt er even op dat hij een behoorlijke aanhang krijgt. Maar vooral: Hij maakt hen belachelijk, de machthebbers. De gevestigde religie wordt door hem volkomen ondermijnd. De wet en de profeten, hij respecteerte ze zo authentiek en met zoveel liefde voor mensen, dat geen enkele Schriftgeleerde daarmee in kon stemmen.

Een triomfalistische kerk heeft op iedere vraag een antwoord. Zij kan en wil heersen over mensen. Natuurlijk groeit zij. Een succesvolle kerk aarzelt niet over haar centrale plaats in de samenleving. Deze kerk gaat, als de kans komt, een verbond aan met de macht. Dit soort religie vindt het vanzelfsprekend dat de machthebbers haar vrienden zijn. Dit is geen kerk die

leeft van geloof en liefde voor mensen. De triomfalistische kerk leeft van bewijzen en zien! Zij heeft gelijk en dat wil zij weten. Successen zijn zichtbare tekenen van de zegen van God. De kerkhervormer Maarten Luther heeft dit de gloria-theologie genoemd. Hij stelde daar zijn theologie van het kruis tegenover.¹

Des te vreemder is dan de intocht van Jezus in Jeruzalem. Het lijkt wel één groot misverstand. Het onbegrip gaat door tot op de dag van vandaag. In het Frans wordt de intocht van Jezus in Jeruzalem wel 'l'entrée triomphale' genoemd. In het Engels spreekt men van 'the triumphal entry'. Maar dit is juist geen keizer aan wie een triomftocht is toegekend vanwege zijn militaire successen. De koning op de ezel, Lucas spreekt van een veulen, hij geeft zichzelf voor de vrede van God. Dit is een anti-triomf! Zijn troonsbestijging straks is de kruisiging. Daarin zal hij zijn Godsvertrouwen in alle eenzaamheid belijden. Maar de gevoelens van Godverlatenheid waarin de diepe teleurstelling doorklinkt over de religie zoals deze in de wereld is georganiseerd, zullen hem niet beletten thuis te komen bij Gods scheppingskracht. Dit is de omgekeerde triomf.

Het woord triomf komt van het Grieks 'thriambos'. Dat woord 'thriambos' is een vaste bijnaam van de god Dionysos,² de god van de wijn, de drift, het feest en de roes. Dionysos is de god van het enthousiasme. Dat is letterlijk: Het door een god bezeten zijn. Dan ben je buiten zinnen.³ Het is de chaotische bron van creativiteit, maar ook van wanorde, die hier wordt vereerd. Volgens een oude Griekse mythe was de god Dionysos in een triomftocht naar India getrokken. Dit zou het motief zijn geweest voor de grootheidswaanzinnige Macedonische vorst Alexander, ja inderdaad, de Grote, om hetzelfde te doen. Zo ontstond, na die gigantische veldtocht van de Grieken in de 4e eeuw v.Chr. dat malle volstrekt onbestuurbaar grote rijk. Het was het grootste wereldrijk ooit, dat na de dood van Alexander die jong stierf meteen weer uit elkaar viel. Volkomen onbestuurbaar was het. Er was immers nog geen elektronische post. Maar er ging een golf van Griekse cultuur door de wereld. Het tijdperk van het Hellenisme was aangebroken.

Een triomftocht was het zeker! Alexander is voor

ontelbare vorsten een voorbeeld geweest. Dat was hij vooral in zijn geestdrift, in zijn heerszucht en in zijn onverzadigbaar streven naar roem. En welke vorst verlangde er niet naar te worden overladen met eer, zoals eens de grote Alexander. Bij de Romeinen was een triumphus op het Forum Romanum het hoogste wat je als veldheer kon bereiken. Alleen aan de allergrootsten werd dit toegestaan door de Senaat. Een van de voorwaarden was dat minstens 5000 vijanden waren gedood. Het meest berucht wat de joden betreft, is natuurlijk de Titusboog die nog altijd op het forum staat. Deze werd opgericht naar aanleiding van de overwinningen van Titus in de joodse oorlog, de inname van Jeruzalem en de verwoesting van de tempel. Keizers waren trouwens zelf doodsbang voor succesvolle generaals. De laatste paar honderd jaar van het Romeinse Rijk kreeg niemand meer een triumphus behalve de keizer zelf.

Zo'n triomftocht op het Forum Romanum moet een enorm spektakel zijn geweest. De veldheer stond op een strijdswagen door vier witte paarden naast elkaar getrokken. Hij sleepte overwonnen vorsten en veldheren geboeid achter zijn wagen aan. Maar ten diepste was het een religieus feest. De overwinnaar zelf was gekleed als de oppergod Jupiter. Urenlang werd de triomfator toegejuicht en als een god vereerd. Maar opdat hij niet al te zeer over het paard getild zou worden, werden er ook spotliederen over hem gezongen. Ook schijnt er achter hem op zijn strijdswagen een slaafje te hebben gestaan, dat de opdracht kreeg hem steeds hinderlijk in het oor te fluisteren: 'Vergeet niet dat je sterfelijk bent.'

Aan het begin van de 4e eeuw na Chr. is de invloed van de oude Romeinse religie sterk afgenomen. Keizer Constantijn begunstigt het opkomend christendom, maar handhaaft het triomfalistische denken. Nu komt de godsdienstige lading in steeds verder toenemende mate uit het christendom. De keizer wordt een aardse afbeelding niet meer van Jupiter, maar van de god van de christenen. En omgekeerd: De macht van God wordt een uitvergroting van de macht van de keizer. Een ten diepste on-bijbelse idee van een, letterlijk almachtig God wordt gehuldigd. Dat Jezus een koninkrijk heeft gepredikt, niet berustend op wapens en dwang, maar op gerechtigheid en liefde, wordt voor het gemak vergeten. Velen hebben de aanvaarding van de kerk door de Romeinse keizers gezien als een triomfantelijke overwinning van het christelijk geloof. Anderen spreken van de zondeval van het christendom.⁴ De gevolgen voor het zelfverstaan van de kerk waren enorm. Terwijl het Romeinse Rijk rond het jaar 500 ten onder ging, kwam het pausdom op. Middeleeuwse pausen hebben voor de kerk het recht op wereldheerschappij opgeëist. De keizers van Rome hadden in hun rol als priester die aan de goden moest offeren voor de staat de titel: 'pontifex maximus'

gevoerd, zeer grote bruggenbouwer. Deze titel hebben de pausen van de keizers van Rome geërfd. Zij beschouwden zichzelf nu als de onmisbare bruggenbouwer tussen God en de mensen.

Tallose vorsten de eeuwen door hebben hun macht geïllustreerd en bevestigd gezien in triomftochten. In vele hoofdsteden zijn triomfbogen gebouwd. Wie kent niet de Brandenburger Tor te Berlijn of de Arc de Triomphe te Parijs. In 1898 hield de Duitse keizer Wilhelm II met een enorm gevolg intocht in Jeruzalem. Er werd toen voor hem op last van de sultan naast de krappe Jaffapoort een bres in de stadsmuur gemaakt. De Britse veldmaarschalk in Palestina, Allenby, begreep dat dit niet klopte. Bij zijn entree in 1917 is hij van zijn paard gestapt en gaan lopen. De arrogante keizer Wilhelm verloor kort daarop de oorlog en werd van de troon gestoten. Hij heeft zijn oude dag in Doorn gesleten. Hoogmoed komt voor de val.

Jezus gaat op de tempel af. Hij zoekt God te midden van zijn volk. Hij doet dit in een wereld vol geweld. Wie Jezus binnen ziet trekken in Jeruzalem, beseft dat dit geen zegevierend gewelddadig veldheer kan zijn. Hier worden geen krijgsgevangen meegesleurd. Hier zijn niet eerst duizenden mensen gedood. Deze dwaze optocht heeft bijna iets van carnaval, of wellicht van een leuke stoet van kinderen zoals wij vanmorgen hebben gezien. De tocht leidt niet naar het centrum van de macht. Integendeel, de reden dat hier iets bijzonders gebeurt, is juist dat de man die intocht houdt zich op een wonderlijke wijze heeft verzet tegen hen die willen heersen over de mensen. De gezindheid van Christus is zichtbaar in de dienende gestalte die hij zoekt. Daarin heeft de vroege kerk inspiratie gevonden. Als wij vandaag meemaken dat de kerk weer wordt teruggedrongen naar de marges van de samenleving, kan dit een heilzame herontdekking zijn.

De omgekeerde triomf van Jezus toont ons immers de diepere betekenis van het leven zelf. Velen zien niets meer van God. Maar zij kijken de verkeerde kant uit. Het zou ons niet moeten verbazen dat God niet wordt gevonden in de dwingende macht en al helemaal niet in de almacht. De God die deze Jezus als Vader heeft aangesproken is niet de God van de pasklare oplossingen. Met het alles verklarende gesloten wereldbeeld kom je vandaag bij God niet uit. Nog minder is deze God te vinden in een zogenaamde triomf van de kerk.

Beter kunnen wij elkaar wijzen op de getuigen van de liefde van God. Tegenover een machtspaus als Innocentius III, staat in al zijn eenvoud, de bedelmonnik Franciscus van Assisi. Terwijl West-Europese vorsten met geweld ter kruistocht waren gevaren, gaat Franciscus naar de sultan om het evangelie van nederigheid en verzoening te prediken.

Waar dat gebeurt wordt God gevonden.

We hebben een lied gehoord over Jeruzalem. Het is een droevig lied. Klaagliederen is geen populair bijbelboek. In vijf grote gedichten wordt de val van Jeruzalem en haar verwoesting beschreven zoals die zich in de 6e eeuw v.Chr hebben afgespeeld. Dat gebeurde aan de vooravond van de Babylonische Ballingschap. Deze liederen zijn vrucht van het Joodse nadenken over de oorzaken. Hoe heeft het zover kunnen komen? Wat is er misgegaan? In ballingschap in Babel, ver van Jeruzalem, beschuldigt het volk zichzelf. Het toont zich bereid nederigheid te leren. Misschien is het in onze ogen overdreven. Maar ze zoeken de fouten bij zichzelf. De ondergang van tempel en volk. Het leidt tot bezinning. Dat is de houding waar Jezus naar heeft gezocht. Die houding heeft hij niet gevonden.

Maar die houding is onmisbaar, wil je iets van God blijven zien. Waar die houding wordt gemist, verdwijnt God onherroepelijk uit beeld. Het bijzondere woord dat hier door Jezus wordt gebruikt is 'kairos'.⁵ Wie klakkeloos voortleeft ziet niets. Maar aan wie opmerkzaam is, kan het gebeuren dat de tijd van Gods ontferming wordt herkend als een kostbaar moment dat voor jaren kracht kan geven. Het woord 'kairos' wordt in het Nieuwe Testament vaker voor tijd gebruikt als het om een heel bijzonder moment gaat. Bij 'kairos' gaat het altijd om precies het juiste moment voor de juiste handeling, timing dus. Zonder betrokkenheid en zelfbewustzijn, zullen mensen de kans mislopen Gods ontferming te herkennen. Zij zullen daarentegen zichzelf hoogmoedig verheffen. Zo zullen zij hun eigen ondergang bewerken. Deze tragiek

gaat Jezus zozeer ter harte dat hij huilt over het lot van de stad Jeruzalem.

Jezus wordt toegejuicht wanneer hij Jeruzalem binnentrekt. Maar waarom eigenlijk? Weten de mensen waarom zij enthousiast zijn? Weten zij wie ze toejuichen? Zouden er mensen bij zijn geweest die begrijpen dat dit op het kruis af gaat? Jezus heeft verwachtingen gewekt. Hij wordt een bedreiging voor de macht. Komt hij in de tempel, dan is zijn aanwezigheid daar meteen een ontwrichting van de bestaande praktijk. Het kan niet anders. Zij die van de godsdienst een handeltje hebben gemaakt worden verjaagd. Hogepriesters, schriftgeleerden, de leiders, zij voelen zich aangetast in hun waardigheid. Zij kunnen hem niet verdragen. Nu kan Jezus niet meer terug. Hij kan niet meer 'gewoon' zijn. Hij heeft hun wereld ontoelaatbaar op z'n kop gezet. Hij heeft onze wereld onherroepelijk veranderd. Hij verandert ons. Jezus verandert u en mij.

Amen.

Wegzending en zegen

Wij gaan de Stille Week in. Het is een tijd van voorbereiding in het teken van de omgekeerde triomf. Wij mogen ons gedragen weten door een vorst gekomen om te dienen. Zijn strijd is een gevecht voor de vrede. Zijn gang tot God is een wegbereiding voor onze thuiskomst in ontferming.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest is met u allen.

Noten

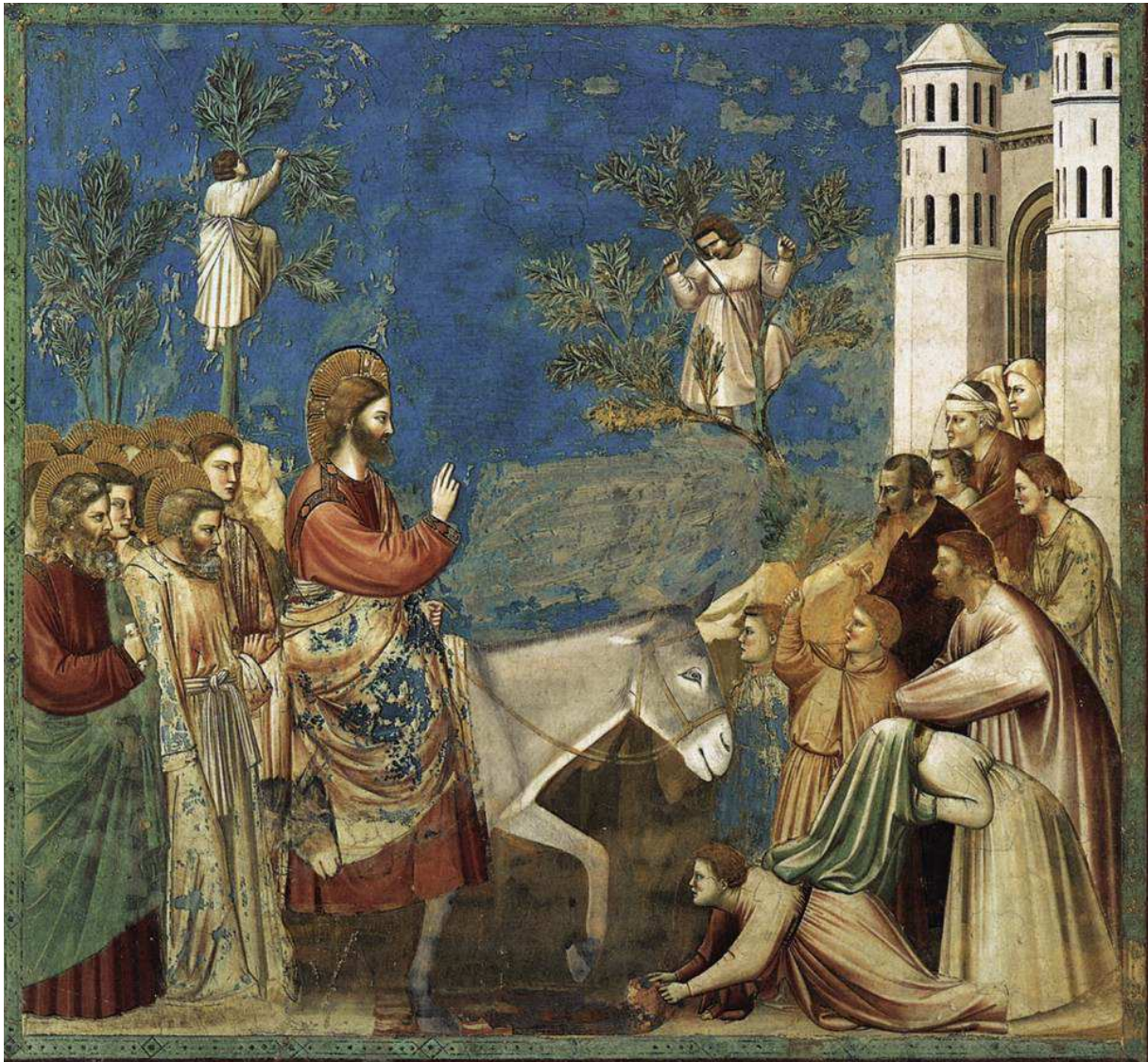
¹Analyse 'trionfalisme' ontleend aan: W.A. Visser 't Hooft, Toespraak gehouden ter gelegenheid van het ontvangen van de Goethe Preis, Hamburg 11 februari 1977, familiearchief Visser 't Hooft, Heiloo.

²Eigenlijk is het een epitheton, een vaste toeschrijving waaraan de god herkenbaar is.

³Veen, P.A.F., en N. van der Sijs, *Van Dale, etymologisch woordenboek*, Utrecht/Antwerpen 1997, 261.

⁴Heering, G.J., *De zondeval van het christendom*, 1928.

⁵Het Grieks kent dus twee woorden voor 'tijd': chronos en kairos, waarbij chronos de ongedifferentieerde voortschrijdende tijd is en kairos het bijzondere moment.

Figuur 1: De intocht, Giotto, Cappella Scrovegni, 1304-1306, Padua Italië

Figuur 2: De intochten in Jeruzalem van Wilhem II (1898)

Figuur 3: De intochten in Jeruzalem van Maarschalk Allenby (1917)